

Izhaja vsak četrtek
in velja s poštnino vred
in v Mariboru s pošilja-
njem na dom

za celo leto 3 gld. — kr.

„ pol leta 1 „ 60 „

„ četrt leta — „ 80 „

Naročnina se pošilja
opravištvu v stolnem
farovžu.

Dležniki tisk. društva
dobivajo list brez po-
sebne naročnine.

SLOVENSKI

GOSPODAR.

List ljudstvu v poduk.

Posamesne liste
prodaja knjigar Novak
na velikem trgu
po 5 kr. — Rokopisi
se ne vračajo, nepla-
čani listi se ne spre-
jemajo. — Za oznanila
se plačuje od navadne
vrstice, če se natisne
enkrat, 8 kr., dvakrat
12 kr., trikrat 16 kr.,
in vsakokrat za kolek
30 kr.

Kedaj bo boljše?

III.

V prejšnjih dveh člankih smo pokazali, da je izvir premnogih nadlog in — lahko rečemo — splošne nezadovoljnosti v parlamentarnem centralizmu, da namreč osrednji zbor na Dunaji za vse zadeve javnega življenja postave daje. Postave se sklepajo po večini glasujočih, a večina bode vselej taka kakoršna je vlada, ki ima premnogo potov in pomočkov, ob volitvah vodo na svoj mlin napeljati. Če je torej vlada izključljivo nemška in liberalna, bo tudi večina državnega zbora vselej to lice imela. Potem si pa tudi Slovani in katoličani boljše osode obetati ne moremo.

„Weser Ztg.“, na Nemškem čislan list, ki je še bolj prusašk kot sam Bismark, pisala je m. septb. 1871 o našem decemberskem ustavu (zdaj po direktnih volitvah zove se ta ustav (verfassung) „aprilsk“) naslednje resnične besede: „Naj je tudi kdo od nog do temena skoz in skoz Nemec, ne more vendar tajiti, da je decemberski ustav (ki je namreč l. 1867 po pripomoči nesrečnega Beusta Avstrijo na dvoje razcepil) umetna in nena-
ravna stvar, kajti po ustavu dobili so Nemci večino, ktera jim ne pripada in je tudi po razmerju števila nemajo. Nasledki tega (umetnega, Beustovega ustava) so liberalne postave, ktere večini avstrijskih narodov v glavo ne grejo ter so jim zoperne. Po takem načinu (da namreč takraj Litave Nemci umetno večino imajo) ljudstva skupaj držati je pomilovanja vredna zmota.“ Tako piše nemšk-neavstrijsk list, ktere ga smo le zato navedli, da se nam ne more očitati, da le, česar si sami želimo, tudi govorimo in pišemo.

Pojdimo po vsej Avstriji in vprašajmo narode, ali so zadovoljni s sedanjim stanom, in čuli bomo iz ust ogromne večine glas, da avstrijski narodi niso zadovoljni; Čehi in Slovenci se bodo posebno zaradi tega še pritoževali, da v narodnem

in političnem oziru ne uživajo zlate svobode, o kateri se dandanas toliko govori; da so davki po mnogih dokladah tako narasli, da kmetijstvo, kupčija in obrtnija vidoma in naglo pada.

Pri tej splošni nezadovoljnosti in ker Čehi, Tirolci itd. tudi v prihodnje svojih deželnih pravic državnemu zboru odstopili ne bodo, ne ostaja druga, kakor da se bo prej ali slej narodom in deželam morala povrniti popolna pravica do samouprave in samostalnosti, da bo vsaka dežela gledé svojih notranjih zadev na lastnih nogah stala ter ji ne bo več „državni“ zbor postav dajal v omenjenih zadevah. To je misel zavezne ali federalistične države, ktera je v diplomih od l. 1860. s cesarsko besedo zagotovljena, ktera se edino prilega Avstriji, v kateri ni samo eden narod, ampak jih je več, ki se čedalje bolj zavedajo svojih pravic ter se ne dajo strahovati nemu narodu, še manj pa eni stranki. Po zavezni državni osnovi bi bil v središču, na Dunaju, skupni zbor vseh dežel le za one stvari, ki so po svojem bitstvu res vsem deželam skupne, ki zadevajo ednako vse. Tu sem spada: armada in nje uredba, zastopanje države pri vnanjih vladah, trgovinske in komunikacijske zadeve, stroški za cesarski dvor in za skupno upravo. — Vse drugo pa, kar zadeva koristi posamesnih dežel in narodov: šole, bogočastje, pravosodje, deželna uprava in stroški za njo — vse to spada po svoji naravi v deželno upravo, to so pravice, brez kterih nobeden narod obstati in napredovati ne more.

Ko bi zastopniki posamesnih dežel v teh prevažnih rečeh postavodajno oblast imeli, bi se lahko povsod javne zadeve tako vravnale, kakor je deželam in njih prebivalcem primerno. Prihranilo bi se lahko mnogo denarja, ki ga zdaj trojni zastop stane; dalo bi se veliko več deželi v korist storiti. In če bi volilna postava nekoliko bolj pravična bila, bi ne imel liberalni meščanski živelj večine in prevage nad kmetiskim kakor

jo ima zdaj. — V deželah, kder so, kakor po naših slovenskih pokrajinah, národne manjšine, bi se celó lahko in Avstriji v največi prid po modri narodnostni postavi (Nationalitäten-Gesetz) krivicam zatirovanja manjšin v okom prišlo; s tem bi se zadelal izvir premnogim preprirom, sovraštvu in hujskanju ter bi se odprla pot napredku in pravi omiki na narodni podlagi.

Ali je mogoče, da se Avstrija po zavezni osnovi prerodi? „Narod“ pravi, da to ni mogoče! „Ne pomaga nič“ — pravi v popisu državnega zbora in nja delovanja; — „čas in izkustvo so nas podučile (bolje: nas je podučilo), da federalizem, kakoršen je v fundamentalnih členkih (ki so pa le predlog bili —) založen in po kakoršnem tirolski jezuitje le iz ultramontanskih oziror hrepené, nij izpeljiv!“ — Iz svojega stališča ima „Nar.“ prav, če tako sodi. On je namreč svojim varovancem, slovensko-liberalnim drž. poslancem vedno predigoval, da se naj ustavakom pridružijo in opozicijo zapusté.

Naše in vseh federalistov prepričanje je pa drugo. Dvakrat so že svetli cesar poklicali vlado, da naj v porazumljenji z opozicijo spremeni ustav tako, da bo vsem pravičen. Ko bi bilo ministerstvo Belkredija in Hohenwarta bolj odločno postopalo in hujskanju nemških ustavakov pot zaleglo, bilo bi ustavno vprašanje že zdavno rešeno! Kar se je dvakrat poskusilo, zakaj bi se k tretjemu ne bi, in posebno zdaj, ko je izkustvo pokazalo, da se vlada na liberalno večino ne more zanašati.

Edina nesreča je le liberalna poželjivost, ki je pri nas seme nesloge zasejala in národno stvar ustavakom izdala. Ko bi te nesloge ne bilo, bi federalistični poslanci pod vodstvom Hohenwarta v državnem zboru ne bili! In edino to, da vsa federalistična stranka državnemu zboru hrbet obrne in se tako vrlim Čehom v opoziciji pridruži, le to bi zrušilo centralizem, bi národom zaželeno svobodo pridobilo! Kedaj bo torej boljše? Takrat, kadar pri nas in po drugod liberalizem opusti krtovo delovanje; kadar se povrne sloga na podlagi pravičnih načel. Dokler se pa mladostenci z mladočehi zibljejo v otroških sanjah, da bodo z liberalizmom pridobili ustavake za svoj „národni“ program, so opoziciji roke zvezane in federalizem mora čakati — boljših časov, ko se bodo tudi „mladi“ prepričali, da so s svojo politiko strašansko zavozili!

Gospodarske stvari.

Poduk o založnicah.

II.

Od 1. julija l. l. ne morejo se gospodarstvene in pridobitne društva drugači, kot na pod-

lagi postaviti od 9. aprila 1873 narejati. Poprej je zastran teh društev veljala postava od 26. nov. 1852. Vsled te postave bilo je za ustanovljenje vsakega takega društva potrebno dovoljenje političke oblasti, ker je pa zdaj čisto odpadlo. Starejim društvom, ki so se pred 9. apr. l. l. osnovala, dovoljeno je delovanje na podlagi njihovih poprejšnjih pravil, ktere pa se tudi zdaj ne dajo drugače popraviti, nego da se društvo popolnoma preustroji, kar pa mu ni samo potrebno, temuč tudi koristno. Ker mi ni znano, da bi se po Slovenskem taka društva od poprejšnjih časov nahajale, zato mi tudi o njih preustrojni ni potrebno tukaj nič omeniti, temuč hočem samo ob kratkem navesti, kar je zdaj za ustanovljenje novih takih društev potrebno.

Mesto ali kraj, kder se hoče tako društvo ustanoviti, je lahko povsod, kder je več delalnih moči za izpeljanje tega podvzetja, da zamorejo tudi pozneje delovati, k čemur je treba najmanj 4 do 5 oseb. Kdor pa se društvu na čelo postavi, mora imeti popolno zaupanje ljudstva in okolice, ter podajati tudi moralično poroštvu, da je zaupanje do njega opravičeno.

V dnarnih zadevah ni to mala reč, in čem več se takih možev nahaja, tem bolje za društvo, čigar delovanje je itak največ na osebni kredit navezano. Koliko bi se moralo udov zediniti, da društvo naredé, o tem postava nič ne določuje; tedaj zamore tudi malo število enako mislečih, ki potrebo takega društva spoznajo, stvar izpeljati. Kakor se samo po sebi ume, morajo društvena pravila ali postave pismeno sestavljene biti. O zadržaju taistih odločujejo §§. 3. 4 in 5. postave od 9. aprila 1873; tem terjatvam mora se na tanko v društvenih pravilih zadostiti. V drugih rečeh ni društvo omejeno; zamore pravila po svojih okoliščinah urediti, kakor najbolje sodi. Natančneje o tem bodo pozneje razglašena pravila govorile. Nekatere najvažnejše reči pa se morajo že zdaj omeniti, da jih vsako društvo, poprej kakor se ustanovi, temeljito preudari; in te stvari so:

1. Odkod vzamemo zálogo ali fond, iz ktere hočemo društvenikom pomagati, ker vemo, da društveniki večji del le iz tega namena k društvu pristopajo, da od njega pomoči dobijo, ne pa, da bi sami v društveno blagajnico dnar posejevali. To vprašanje je že rešeno. Nahajajo se namreč založnice, pri kterih mora vsak ud že pri svojem pristopu določeni znesek od 50 do 100 gld. itd., v društveno blagajnico na svoj opravljeni delež na enkrat vložiti; nahajajo pa se tudi založnice, pri kterih udje še le po letih svoj opravljeni delež skupaj spravljajo; tako postavim, plačuje vsak na leto po 5 do 6 gld. itd. v tjedenskih, mesečnih ali letnih obrokih, kajti kot načelo mora veljati, da mora vsak ud v društveni blagajnici svoj opravljeni delež imeti, razloček je samo v tem, ob katerem času da ga položi ali